

دالان‌های تاریخ، حجره‌های خاطره

سال‌های سال است که با شنیدن نام شهر تبریز، تصویر دالان‌ها، سراها و حجره‌های «بازار تاریخی تبریز» در ذهن انسان نقش می‌بندد.

سال‌های سال است که با شنیدن نام شهر تبریز، تصویر دالان‌ها، سراها و حجره‌های «بازار تاریخی تبریز» در ذهن انسان نقش می‌بندد.

به گزارش خبرگزاری فارس از تبریز، در معماری و بافت سنتی شهرهای ایران، مجموعه بازار شامل راه‌های ارتباطی، چهار سوق‌ها، کاروانسراها، تیمچه‌ها و راسته‌ها و... است که استخوان‌بندی اصلی بافت شهر را تشکیل می‌دهند.

بازار بزرگ تبریز نیز با تیمچه‌ها، سراها و کاروانسراهای متعدد از اقتدار و رونق تجارت این شهر در گذشته‌های دور و نزدیک حکایت دارد.

قرن چهارم هجری تا عهد قاجار از پر رفت و آمدترین دوران‌ها برای آمد و شد گردشگران و مستشرقان به تبریز بوده است، در این سفرها افرادی همچون مارکوپولو، ابن بطوطه، حمدالله مستوفی و شاردن، اسناد و مدارک مهم و با ارزشی را درباره بازار و تاثیر آن در وضعیت اقتصادی تبریز از خود به جا گذاشته‌اند.

مجموعه بازار تاریخی تبریز شامل زیرمجموعه‌های مختلف تجاری، مذهبی، فرهنگی و بهداشتی و سکونت برای تجار دیگر شهرها در خود بازار و خانه‌های تاجران مقیم در اطراف بازار بوده است. در چنین مجموعه‌ای چگونگی ارتباط عناصر مجموعه با یکدیگر حائز اهمیت است.

ارتباطات در این سیستم به صورت شبکه‌ای پیچیده و منحصربه‌فرد از افراد و روابط فردی و گروهی و صنفی است و سال‌هاست موثر بودن و کارکرد خود را ثابت کرده و به الگویی برای نمونه‌های مشابه تبدیل شده است.

مجموعه بازار تاریخی تبریز بخش عمده‌ای از تبریز قدیم و بخش موثری از تبریز کنونی را در بر می‌گیرد و شامل هسته اصلی بازار، امتداد بازار حرمخانه و مسجد کبود و بازارچه سرخاب است.

تاثیرگذاری بازار تبریز در روزگار کهن به قدری بوده که دروازه‌های اصلی شهر و مبادی ورود و خروج کالاهای شهر در محدوده بازار قرار گرفته بود.

امروز، هنوز از چهار دروازه سرخاب، باغمیشه، خیابان، نوبر که در آستانه بازار، روزگاری کاروان‌های در حرکت در جاده ابریشم را می‌بانی می‌کرده و موجب رونق بازرگانی می‌شده، یادی به جا مانده است.

اما بازار تبریز به‌عنوان بزرگ‌ترین سازه سرپوشیده و مسقف جهان، از بخش‌ها و عناصر مختلفی تشکیل شده که با وجود تمام تفاوت‌های ماهوی‌شان، موجب استحکام هر چه بیشتر از مجموعه شده‌اند و در کنار هم توانسته‌اند استمرار عمر و اثربخشی بازار شوند.

بازار تبریز از بخش‌ها و عناصری همچون راسته، ورودی‌های بازار، دالان، سرا (خان)، کاروانسرا، تیمچه، چهارسو (چهارسوق)، میدان، بازارچه، بقعه، مسجد، حمام، مدرسه، تکیه و حسینیه، زورخانه، یخچال، پل بازار و مانند اینها تشکیل شده است و گستردگی و تنوع چشمگیری دارد.

نحوه نامگذاری عناصر بازار هم روندی ویژه و بر اساس قراردادهای انسانی دارد، به‌گونه‌ای که گاهی براساس حرفه بازرگانان و صنعتگران بازار، مانند دالان عباچی، گاهی به نام بانی و سازنده بازار یا راسته، مانند تیمچه حاج ابوالقاسم، گاهی با توجه به موقعیت و محل بازار، مانند مسجد جامع، گاهی برحسب وطن یا مذهب بازرگانان و پیشه‌وران، مانند سرای آلمانی‌ها و نیز گاهی با توجه به اندازه یا شکل خاص، مانند بازار اوچ تیمچه‌لر (سه تیمچه حاج شیخ) نامگذاری می‌شده است.

در کل بازار تاریخی تبریز با دارا بودن بیش از 160 عنصر مختلف، دارای 26 سرا و خان، 20 تیم و تیمچه، 30 راسته، 2 چهار سوق، 21 دالان، 2 بازار، 1 میدان، 8 بازارچه، 8 دروازه، 27 مسجد، 3 مقبره، 6 مدرسه، 1 زورخانه، 2 کتابخانه، 5 حمام و 1 یخچال است.

بازار تبریز عالی‌ترین و عملی‌ترین مرکز برای تجارت و کسب و کار بوده و هست و با توجه به شکل و سطح بندی‌های لایه لایه‌اش، بهترین مرکز برای تولید و توزیع محصولات و انجام معاملات بوده است.

بازاریان و کسبه این مجموعه از دیرباز تاکنون علاوه بر رفتار اقتصادی، بسیاری از رفتارهای فرهنگی را از نسلی به نسلی و از قومی به قومی دیگر انتقال داده و سبب انتقال و اشاعه فرهنگی شده‌اند.

و امروز این مجموعه عظیم که بزرگ‌ترین سازه سرپوشیده آجری به هم پیوسته جهان است در فهرست میراث جهانی سازمان یونسکو، ماندگار شده تا جهانیان تا همیشه تاریخ، بخوانند و ببینند و بدانند که بازار تبریز با پشت سر گذاشتن حوادث بسیار و آسیب‌های فراوان، همچنان پا برجایمانده و اثرگذاری خود را در دوره‌های مختلف تاریخی استمرار بخشیده است.

.....

فرینوش اکبرزاده